

برنامه‌ریزی همکارانه

شکل‌دهی به مکان‌ها در جوامع چندپاره

بتسی هیلی

ترجمه‌ی نریمان جهانزاد

سرشناسه	:	هیلی، پتسی، ۱۹۴۰-م. Healey, Patsy
عنوان و نام پدیدآور	:	برنامه‌ریزی همکارانه: شکل‌دهی به مکانها در جوامع چندپاره / پتسی هیلی؛ ترجمه‌ی نریمان جهانزاد.
مشخصات نشر	:	تهران: شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۴۱۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۲-۵۶-۵ ریال ۴۰۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	عنوان اصلی: Collaborative planning : shaping places in fragmented societies, c1997.
یادداشت	:	واژه‌نامه.
یادداشت	:	کتابنامه.
یادداشت	:	نماینه.
عنوان دیگر	:	شکل‌دهی به مکانها در جوامع چندپاره.
موضوع	:	شهرسازی
موضوع	:	City planning
موضوع	:	عمران منطقه‌ای
موضوع	:	Community development, Urban
شناسه افزوده	:	جهانزاد، نریمان، ۱۳۶۸-، مترجم
شناسه افزوده	:	شهرداری تهران. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
شناسه افزوده	:	Tehran Municipality. Tehran Urban Planning and Research Center
رده بندی کنگره	:	HT ۱۶۶
رده بندی دیویی	:	۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۵۰۹۹۳۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیپا

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

برنامه‌ریزی همکارانه؛ شکل‌دهی به مکان‌ها در جوامع چندپاره

مؤلف: پتسی هیلی

مترجم: نریمان جهانزاد

صفحه‌آرایی و طراحی جلد: مؤسسه فرهنگی و هنری نگاه نو تهران

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۴۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۲-۵۶-۵

کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.

نشانی: خیابان شریعتی، خیابان پل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان آقابزرگی، شماره ۳۲

تلفن: ۲۳۳۹۲۰۸۲

rpc.tehran.ir

کدپستی: ۱۹۶۴۳۵۶۱۱

info.rpc@tehran.ir

فهرست مطالب

۱	سخن نخست
۳	یادداشت مترجم
۹	پیش گفتار
۱۳	بخش اول: به سوی تبیین نهادگرا و نظریه‌ای ارتباطی از برنامه‌ریزی
۱۵	مقدمه
۱۹	۱. سنت‌های تفکر برنامه‌ریزی
۱۹	خاستگاه‌های برنامه‌ریزی
۲۲	سه سنت برنامه‌ریزی
۴۱	چرخش تفسیری و ارتباطی در نظریه‌ی برنامه‌ریزی
۴۵	۲. رویکرد نهادگرا به برنامه‌ریزی محیطی و تغییر فضایی
۴۵	چالش
۴۹	«ساختار» و «علم»
۵۳	مدرنیته و «چرخش» پست‌مدرن
۵۸	دگرگون‌سازی مدرنیته: گیدنز و هابرماس
۷۱	رویکرد نهادگرا
۷۸	حک‌شدگی فرهنگی
۸۵	دیدگاهی هنجاری

۸۹	۳. روال‌ها و سیستم‌های برنامه‌ریزی فضایی
۸۹	برنامه‌ریزی فضایی: تنظیم حقوق کاربری زمین و مدیریت سازمان فضایی
۹۲	سیستم‌های برنامه‌ریزی فضایی و محیطی
۱۰۲	برنامه‌ریزی فضایی و محیطی به مثابه فرایند اجتماعی
۱۰۷	بخش دوم: پویایی متغیر مناطق شهری
۱۰۹	مقدمه
۱۱۵	۴. زندگی روزمره و محیط‌های محلی
۱۱۵	مناسبات زندگی اجتماعی
۱۱۹	مردم و خانوارها
۱۲۴	هویت‌ها، شبکه‌ها و سبک‌های زندگی
۱۲۶	مناسبات قدرت زندگی اجتماعی
۱۴۳	تکثر اجتماعی و قطب‌بندی اجتماعی
۱۴۷	اجتماع و زندگی روزمره
۱۵۲	زندگی اجتماعی و محیط‌های محلی
۱۵۷	۵. اقتصادهای محلی، زمین و مستغلات
۱۵۷	برنامه‌ریزی فضایی و زندگی اقتصادی
۱۶۳	اقتصاد محلی چیست؟
۱۷۳	اقتصادهای محلی، بازارهای زمین و مستغلات و مقررات برنامه‌ریزی
۱۸۱	استراتژی‌های توسعه‌ی اقتصادی محلی و برنامه‌ریزی فضایی
۱۸۶	بازارهای زمین و مستغلات و مقررات کاربری زمین
۱۹۱	حکمرانی محلی و اقتصادهای محلی؛ نقش کنش‌گرایانه
۱۹۷	۶. زیستن در جهان طبیعی
۱۹۷	چالش محیط‌زیست‌گرا
۲۰۳	تلقی‌ها از محیط‌زیست در برنامه‌ریزی فضایی
۲۰۹	مباحثات در خطامشی‌گذاری زیست‌محیطی معاصر
۲۲۲	مباحثه‌ی زیست‌محیطی و برنامه‌ریزی فضایی
۲۲۹	قدرت دگرگون‌ساز محیط‌زیست‌گرایی جدید

پیش گفتار

موضوع کتاب حاضر چرایی اهمیت مناطق شهری در ختامشی‌گذاری اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی، و نحوه‌ی دست یافتن به سامانی در اجتماع‌های سیاسی برای افزایش برابری در مکان‌های آنهاست. کتاب مدت درازی در حال تکوین بوده است و ریشه‌ی آن برمی‌گردد به درک من از لزوم پیوند دادن نظریه‌ای اجتماعی در باب فضا و زمان دینامیک تحول مناطق شهری^۱ با یک نظریه‌ی ختامشی‌گذاری در باب حکمرانی و مدیریت آن دینامیک^۲ همچنین به‌واسطه‌ی تجربه‌ی عملی‌ام در برنامه‌ریزی در سال‌های گذشته و تحقیقاتم درباره‌ی برنامه‌ریزی و فرایندهای ساخت و ساز املاک و مستغلات، نسبت به لزوم درک عمیق و تفصیلی سرشت عاملیت و کنش فردی در بستر نیروهای فراگیرتری که جریان و روند کنش را به حرکت درمی‌آورند کاملاً واقف بوده‌ام.

در یافتن مفاهیم مناسب برای دستیابی به این رابطه، چنانکه از خلال کارم در مقام برنامه‌ریز و از طریق پژوهش و تجربه‌ی زیسته‌ام آن را تجربه کرده‌ام، از عرصه‌های فکری گسترده‌ای بهره جسته‌ام. این عرصه‌ها عبارتند از اقتصاد سیاسی شهری، پدیدارشناسی، انسان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی نهادی، تحلیل ختامشی و نظریه‌ی برنامه‌ریزی. اما فقط در دهه‌ی ۱۹۸۰ بود که

1- a social theory about the space and time of the dynamics of urban region change

2- a policy theory about the governance of those dynamics

رفته‌رفته آن نظریه‌ی اجتماعی‌ای را که به نظر مفید و کارا می‌آمد در جامعه‌شناسی نهادگرا^۱ و جغرافیای اقتصادی منطقه‌ای^۲ پیدا کردم، چرا که این‌ها هم ساختار و هم عامل را در درکی رابطه‌ای از پویایی اجتماعی لحاظ می‌کردند. هم‌زمان رویکرد ارتباطی در نظریه‌ی برنامه‌ریزی را کشف کردم که مفهوم استراتژی‌های برنامه‌ریزی، خط‌مشی‌ها و اجرای آنها را فرایندهای دائمی و فعال بر ساخت اجتماعی^۳، یعنی فرایندهای ابداع انسانی، تلقی می‌کند. اما به هم دوختن این دو لایه به نحوی که خوب با هم چفت و بست شوند سال‌های بیشتری زمان لازم داشت. باری، بخش عمده‌ای از آنچه به‌صورت مفهومی در پی‌اش بوده‌ام عملاً جلوی چشم‌ام در روال‌های برنامه‌ریزی، در بریتانیا و جاهای دیگر، در حال رخ دادن است. بنابراین کتاب حاضر تلاش من است برای بیان نظرم درباره‌ی اینکه چگونه باید برنامه‌ریزی فضایی را درک کنیم؛ و این نتیجه‌ی تحقیقم است. همچنین معتقدم کتاب تلفیق مفیدی از ابعادی عرضه خواهد کرد که باید در هر تلاشی برای مدیریت جمعی دغدغه‌های مشترک درباره‌ی هم‌زیستی در فضاهای مشترک مناطق شهری به آنها توجه کرد. این کتاب عمدتاً برای کسانی به تحریر درآمده است که تازه به قلمرو برنامه‌ریزی فضایی گام نهاده‌اند و می‌خواهند با بحث‌های اصلی آن درگیر شوند، در عین حال کسانی هم که پیش‌تر در این حوزه مشغول به کار بوده‌اند اما مایلند به کند و کاو در مسیرهایی تازه در عمل و نظریه‌ی برنامه‌ریزی بپردازند از کتاب بهره خواهند برد. همچنین به کار تحلیل‌گران شهری و منطقه‌ای و کسانی که مشغول پژوهش در باب اشکال حکمرانی دموکراتیک در دوران معاصر هستند می‌آید. در عین حال امیدوارم کتاب با دغدغه‌اش در خصوص دستیابی به درکی یکپارچه از زیستن در مکان‌ها، و راه‌های استراتژیک و نوآورانه‌ی اندیشیدن به آینده‌ی مکان‌ها و حکمرانی آنها، بتواند تصویری از غنای منابع فکری‌ای که در سنت‌های فکری و عملی برنامه‌ریزی وجود دارد در اختیار کسانی که خارج رشته‌ی برنامه‌ریزی فضایی‌اند قرار دهد.

سپاسگزاری از جمیع کسانی که مرا در تکوین اندیشه‌ام و به‌ویژه این کتاب یاری نموده‌اند تقریباً ناممکن است. فقط می‌توانم بگویم که حیات فکری من از خلال تعامل با بسیاری از افراد نکته‌سنجی شکل گرفته و غنا یافته که مهربانانه در طی سال‌ها به من انگیزه بخشیده‌اند، به چالش کشیده‌اند، و نقد و حمایت کرده‌اند. به‌ویژه باید به جودیت آلن، سو بارت، ساندرای بُنیگیولی،

1- institutionalist sociology

2- regional economic geography

3- Social construction

الساندرا ی کوگیس، جان فورستر، مارتن هاجر، جین هیلیر، مارگو هاکسلی، جودی اینس، عبدل خاکی، تد کیچن، گوین ایچینگ، لوجی مازا، الن موت، تیم مارشال، مرحوم برایان مک‌لاکلین، بری نیدهام، ترتو پارکارین، ایون ریڈین، هو توماس و اورلان ونوپ اشاره کنم. همچنین سپاس ویژه دارد از همکارانم در دانشگاه نیوکسل، علی‌الخصوص از کسانی که درگیر پروژه‌های بودند که حاصلش کتاب مشترک‌مان، یعنی مدیریت شهرها شد (Healey et al (eds), 1995): استوارت کمرون، سیمین داوودی، استیو گراهام، علی مدنی‌پور، اش امین و کوین رابینز، و همچنین دوستانی که در آن پروژه همکاری داشتند و به این کتاب خوراک دادند، به‌ویژه رز گیلروی، آنجلا هال، تیم شاو و جف ویگار. بسیاری از آنها روی نسخه‌ی پیش‌نویس کتاب نکاتی را گوشزد کردند؛ از ایشان بابت زمانی که صرف کردند و توصیه‌های ویرایشی‌ای که به من ارزانی داشتند بی‌اندازه ممنونم. مخصوصاً باید از ایون ریڈین، اندی تورنلی، کالین فاج و ناشرم، استیو کندی، تشکر کنم. توصیه و حمایت آنها به کتاب قوت بخشید. گفتن ندارد که مسئولیت ضعف‌ها و نقایص آن با خودم است.

همچنین باید سپاسگزاری کنم از: ESRC بابت کمک هزینه‌ی پژوهشی در سال‌های ۱۹۸۷-۸۸، بازه‌ای که طرح کلی آنچه به این کتاب تبدیل شد تازه طراحی شده بود؛ از دانشگاه ملبورن و RMIT بابت اینکه برای بخشی از این مدت جایی را برای اقامت فراهم کردند؛ از دانشگاه کترین در پرت به‌خاطر اینکه در سال ۱۹۹۴ که پیش‌نویس اولیه‌ی کتاب نوشته شده بود بازهم شرایطی برای اقامتم فراهم ساختند، و به‌خصوص از کارکنان اداری مدرسه‌ی معماری و برنامه‌ریزی و از جین هیلیر بابت قوت قلب و حمایت‌اش؛ از دانشگاه نیوکاسل بابت اینکه امکان دریافت مرخصی یک ترمی را در سال ۱۹۹۴ برایم مهیا ساخت، و نیز از همکاران اداری‌ام که در این مدت بخشی از وظایف اداری من بر دوش آنها افتاد. ریچارد نیوتون ویراستار بسیار کمک‌کننده‌ای بود. یک تشکر بزرگ هم به جیل کانلی بدهکارم که در چندسال گذشته دفتردارم بوده، و از من بسیار شایسته‌تر و توانمندتر است!

همچنین باید از اعضای خانواده‌ام سپاسگزاری کنم که حمایت پرشکبشان از تعهدات پژوهشی من، تمام‌عیار و همه‌جانبه بوده، و علی‌الخصوص از بانوان؛ خواهرانم جون و بریجت، دختر خواهرم هدر و اما کوچولو. در آخر هم از دوستی تشکر می‌کنم که چندسال پیش به من گفت باید از سازمان‌دهی دست بکشم و فقط به کار پژوهشی مشغول شوم. خب، من هم کمابیش همین کار را کردم و این هم نتیجه‌اش.